

Muzejní akademie II

Příloha k tematickému bloku č. 2 Středověk pro 7. ročník

Téma č. 1 / téma č. 3 Počátky Plzně (materiál pro projektový den Vítejte v muzeu!)

Textové podklady k animaci Příběhy z dějin Staré Plzně (5 obrazů)

Obraz č. 1

Námět: vývoj od prvohor k pravěku se vztahem k vrchu Hůrka

Základní obraz: Přenesete se nejprve o 500 milionů let nazpátek a ocitnete se v prvohorách. Krajina vypadá úplně jinak. Vlastně plavete v moři. Kolem sebe vidíte různé živočichy, na kamenech jsou přisátí ramenonožci, u dna leží ostnokožci podobní mořským hvězdicím a hlavně všude kolem plují trilobiti. Moře už tu dávno není, ale v místě, kterému se říká Černá stráň, se otisky trilobitů a dalších dávných tvorů nacházejí dodnes. V pravěku se na vrchu Hůrka rozkládalo rozsáhlé mohylové pohřebiště se 44 mohylami, z nichž naprostá většina byla zbudována ve střední době bronzové (1.600 - 1.300 př. n. l.). Také v době železné byl vrch Hůrka osídlen keltskými kmeny Bójů. Z tohoto období pak pochází hrob významného keltského muže pohřbeného pod mohylou č. 44. Když zmizeli Keltové, nastalo období, kdy se pravěk chýlil ke konci. Následovala doba římská a stěhování národů, kdy se po Evropě přemísťovalo velké množství lidí, kteří hledali nový domov. Z tohoto období až do příchodu prvních Slovanů nevíme o osudu vrchu Hůrka nic.

Nové motivy: Pak ale nastalo období, které známe jako středověk a situace se úplně změnila. Na počátku, v raném středověku, tedy v 6. století, tu byl asi jenom holý kopec, možná pár zahluobených domů, ale o 200 let později už tu určitě sídlili Slované. Jejich sídlo se postupně rozrůstalo, mohutnělo a postupem času se ze sídliště stalo hradiště.

Obraz č. 2

Námět: počátky přemyslovského hradiště na Hůrce

Základní obraz: A jak to všechno víme? Důkazy nám přinášejí různé archeologické nálezy (většina z nich se nachází pod zemí a archeologové se k nim musejí „prokopat“ a také se z nich naučit číst). Z pravěku jiné než archeologické prameny nemáme. U období středověku jsou na tom vědci již lépe. Mohou čerpat z tzv. písemných pramenů. Co jsou takové písemné prameny? Kdo je psal? A kdo je četl? Pravdou je, že knihy psali zejména mniši a číst umělo jen pár vzdělanců. Knihy k dostání běžně nebyly, jednalo se většinou o kroniky či životopisy světců. V jedné takové staré knize se můžeme dočíst i o našem hradišti. Zpráva se jmenuje „O pobití Bavorů pod hradem Plzní“ v roce 976 a v českém překladu zní zpráva takto: "Roku 976 Jindřich, kníže bavorský, zbavený cti i statků, prchl do Čech. Císařem uspořádané silné vojenské tažení bylo knížetem Boleslavem očekáváno a nejenže se mu nepodařilo proniknout kupředu, nýbrž celé to velké bavorské vojsko, které přišlo císaři na pomoc a utábořilo se blízko plzeňského hradu, Boleslavovi bojovníci lstí zahubili. Večer se Bavoři koupali, aniž zajistili svou bezpečnost strážemi, když vtom se objevil obrněný nepřítel, pobil je nahé ve stanech a pobíhající po

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

zelenajících se lukách a se vši kořistí se s radostí a bez úhony vrátil. Když císař uslyšel o takovéto porážce svých mužů, neviděl jinou možnost, než se vrátit zpět k svému městu, které se jmenuje Cham."¹

Dnes už nám takto napsaný příběh může znít cize. Co se tedy doopravdy stalo? Jednoho dne překročilo bavorské vojsko římského císaře Oty II. hranice českých zemí, aby zasáhlo proti českému knížeti Boleslavu II. Bavoři se utábořili „iuxta Pilisini urbem“² (pod hradem Plzní). Protože bylo horko, svlékli se a koupali v řece. V ten moment je přepadla česká posádka z hradu Plzně a do jednoho je pobila. Bitva sice nepatří mezi ty slavné, které utvářely historii našeho státu, nicméně záznam o ní je cenným historickým vodítkem k datování počátku Staré Plzně.

Nové motivy: Dětmár Merseburský se ve svém díle sice věnoval především dějinám Saska, ale i událostem v Čechách a Polsku. „Naše“ bitva se do oblasti jeho zájmu dostala díky říšskému hraběti Gotfriedovi, který bavorské vojsko vedl a v bitvě padl. Jeho sestrou byla abatyše kláštera ve Vilichu u Bonnu Adéla (Adelheid) a ta se ve svém životopise vyznává ze žalu nad ztrátou bratra. Navíc byli oba potomci verdunského hraběte Gozelina a patřili ve své době k významným osobám veřejného života.

Dětmár z Merseburku, též Thietmar Merseburský, byl merseburským biskupem a patřil k významným historikům své doby. V českém prostředí není tak znám jako kronikář Kosmas Pražský, ovšem v mnoha ohledech podává o své době daleko přesnější obraz než Kosmas, jehož kronika (zejména kolem roku 1000) obsahuje velké množství chyb a nepřesností.³

Dětmárovi z Merseburku tedy vděčíme za to, že můžeme s jistotou prohlásit, že v 10. století se na plzeňském hradišti nacházelo významné přemyslovské centrum. Otázkou zůstává, kdy a jak přesně došlo k založení města pod hradem.

Obraz č. 3

Námět: středověké obchodní cesty

Základní obraz: Důležitost staroplzeňského sídla umocňovala jeho poloha na křižovatce obchodních cest. Již od pravěku protínala západní Čechy slavná kupecká stezka (známá jako solná – v 16. století přejmenována na zlatou), protože se sem po ní dovážela sůl z rakouské Solné komory, z Halstattu. Kromě toho byl žádán i jantar z Baltu a také luxusní předměty pro vládnoucí vrstvu.

Kupci to však v nejstarších dobách měli velmi těžké. Celé naše území totiž pokrývaly neprostupné lesy a původně se dalo cestovat pouze podél řek nebo po nich. Dodnes nedokážeme průběh kupecké solné stezky zrekonstruovat, předpokládáme však, že kopírovala tok řeky Mže. Přečázelo se pouze přes brody (a v Plzenci dodnes takový je).

Kupci na své cestě museli platit jak mýtné (za přechod některých brodů), tak poplatek knížeti, přes jehož území putovali. Zato byli pak na daném úseku pod jejich ochranou a kníže byl povinen udržovat kupeckou stezku průchodnou. Při hradištích pak vznikala větší či menší kupecká centra, kde se

¹ MARSIPOLITANUS, Thietmarus. Kronika. Přeložil Bořek NEŠKUDLA, přeložil Jakub ŽYTEK. Praha: Argo, 2008. Memoria medii aevi. ISBN 978-80-257-0088-4.

² Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Hůrka (hradiště) [online]. [citováno 2021-01-15]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=H%C5%AFrka_\(hradi%C5%A1t%C4%9B\)&oldid=20572777](https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=H%C5%AFrka_(hradi%C5%A1t%C4%9B)&oldid=20572777)

³ Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Dětmár z Merseburku [online]. [citováno 2021-01-15]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=D%C4%9Btmar_z_Merseburku&oldid=21929546

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

obchodovalo. V Plzni (dnešním Starém Plzenci) to bylo povinností údělného knížete tzv. Plzeňské provincie (Provincia Pilsnensis), který až do r. 1253 sídlil právě na hradě Plzeň.

Starý Plzenec měl v 11. století, na vrcholu svého významu, dvě tržiště. Nejstarší a největší tržiště bychom našli v podhradí obrovského přemyslovského hradu Plzeň před kostelem Narození Panny Marie. Druhé vzniklo později a leželo u kostela sv. Jana Křtitele. Bylo chráněné jednak patrně dřevěnou palisádovou hradbou, jednak strží s potokem, která procházela prostředkem dnešního náměstí (strž byla zaspána až v 19. století v souvislosti s rozsáhlými úpravami náměstí).

Na tržištích místní nabízeli hlavně potraviny (přebytků však v té době mnoho nebylo), dobytek, kožešiny, kůže a kožené výrobky i kovářské práce. Také se po určitou dobu na našem území obchodovalo s otroky (většinou válečnými zajatci), kteří sloužili jako levná pracovní síla. Kromě soli byly nejžádanějším zbožím zbraně (hlavně meče a štíty), luxusní zboží, jantar, kožešiny, koně a koření.

Nové motivy: Sv. Vojtěch

Boleslav I. také přikázal, aby se trhy konaly vždy v neděli. Chtěl totiž takto šířit křesťanství mezi prostý lid, protože v neděli byla vždy v kostelích mše. Znechucení sv. Vojtěcha nad tím, když na své zpáteční cestě z Říma do Prahy v neděli spatřil, že pod hradištěm Hůrkou se na tržišti koná trh a lid tedy nesvětí den sváteční, svědčí tedy o tom, že ačkoli byl znalý místních zvyklostí, byl na české poměry příliš radikální. Záznam této události pochází z roku 992 z jiné kroniky, z kroniky Bruna z Querfurtu. Sv. Vojtěch se prý velmi zarmoutil a řekl těm, kdo jej provázeli s výčitkou: "Hle, pěkný váš slib! Váš kající lid ani odpočinkem od práce nesvětí tento den sváteční."⁴

Obraz č. 4

Námět: význam středověkého přemyslovského hradiště pro západní provincii, arcijáhen, Přemyslovci

Základní obraz: Víme tedy s určitostí, že k roku 976 existoval hrad Stará Plzeň a v roce 992 už se konaly trhy na Malé Straně. Kdy ale bylo založeno nové výrobní a tržní středisko se třemi kostely (sv. Jana Křtitele, sv. Václava a sv. Martina) není možné určit. Ať už však k založení města došlo kdykoliv, jisté zůstává, že se jednalo o významné přemyslovské hradiště. O významu sídla svědčí i fakt, že zde sídlil plzeňský arcijáhen podřízený pražskému biskupství. V letech 1213 až 1216 byl hrad sídlem Děpolda III. z vedlejší větve Přemyslovců. V letech 1224 až 1228 je královic Václav (pozdější král Václav I.) titulován jako vévoda Plzeňský.

Nové motivy: Kníže Vladislav a denár knížete Jaromíra

Víme rovněž, že tu v roce 1109 trávil Vánoce český kníže Vladislav I. Avšak jedním z nejdůležitějších důkazů významu hradiště jsou nálezy mincí, které svědčí o tom, že údělná knížata ve Staré Plzni měla právo razit mince. Mezi archeologické nálezy z hradiště patří denáry knížete Jaromíra PZIZEN CIVO (ražené cca 1008 – 1012) a pak fenikové denáry plzeňského vévody Václava (syn Přemysla Otakara I.) ražené někdy kolem 1225 – 1230. Kníže Jaromír razil v době, kdy byl s přestávkami údělným knížetem plzeňským, vlastní denáry s opisem. Našly se během archeologických výzkumů u kostela sv. Jana Křtitele. Další ražba fenikových denárů s opisem PREMISL REX je z let 1225 až 1230. Dosud bylo zjištěno

⁴ BRUNO, KYRALOVÁ, Marie, ed. Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-904-9.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

celkem 24 nálezů obsahujících celkem 113 mincí, což spolehlivě dokazuje význam Plzně jako někdejšího centra celé oblasti.⁵

Obraz č. 5

Námět: Úpadek hradiště, Přemysl Otakar II., Chotěšovský klášter (jeptišky) a založení Nové Plzně

Základní obraz: V druhé polovině 13. století bylo hradiště na svém vrcholu a zdálo se, že jej nemůže nic ohrozit. Do českých zemí však dorazil nový prvek – královská města. Za počátek úpadku hradiště lze považovat datum 26. června 1266, kdy Přemysl Otakar II. daruje patronátní právo nad všemi staroplzeňskými kostely klášteru chotěšovských premonstrátek. Zřejmě se sám chystal i zde založit královské město tak, jak to učinil již mnohokrát před tím. Takové město, které by odpovídalo středověkým stavebním záměrům, se však do Staré Plzně nevešlo. Pro příklad jmenujme aspoň některá z nich: Klatovy, Písek, Děčín, České Budějovice, Kutná Hora, Kolín, Trutnov a mnoho dalších. Přemysl Otakar II. byl bezesporu jedním z největších stavebníků středověku. Nad Přemyslem se však začaly pomalu stahovat mraky, dostal se do sporu s císařem Rudolfem Habsburským a celá situace vyvrcholila v roce 1278 katastrofou v podobě bitvy na Moravském poli. Během tří hodin se zde utkalo přes padesát tisíc vojáků a Přemysl Otakar II. padl v boji.

Konec 13. století znamenal pro celé české království dobu velkých hospodářských a politických změn, v rámci kterých došlo i ke snížení významu Staré Plzně jako správního střediska⁶. Kromě těchto zpráv se však po mnoho let o plzeňském hradišti neví téměř nic.

Nové motivy: král Václav II.

Faktem je, že zakladatelské úmysly na Staré Plzni musel dokončit syn Přemysla Otakara II., Václav II. Přenesl město na soutok řek Mže a Radbuzy a pojmenoval jej Nový Plzeň. Do nového města odešlo mnoho obyvatel zejména řemeslníků. Pro Starou Plzeň to znamenalo definitivní zpečetění osudu.

⁵ FRÝDA, František a Miloslav HUS. Archeologický výzkum ve Starém Plzenci. In: Archaeologia historica. 1989, s. 219-232.

⁶ CINK, Jan, BRAŠNA, Václav, ed. Tisíc let Starého Plzně bývalé Staré Plzně: 976-1976. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1976.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY